

CZIBULA FERENC
Nyíregyháza

A Bethlen Gábor Kör újjászületése

Egy nagy múltú iskola történetében bőven vannak kiemelkedő események, de találunk olyanokat is, melyeket legszívesebben elhallgatnánk, s még évtizedek távolából is csak szégyenkezünk rajtuk. Az iskola sem más, mint a fény és az árnyék csodálatos kaval-kádja.

Szerencsére a fény mindig több volt, mint az árnyék, az eredmények feledtetni tudják a hiányosságokat, s nemcsak a nosztalgia, a múlt utáni sóvárgás szépíti meg az elrohant évtizedeket, hanem az alkotó, szorgos munka is bearanyozza azokat.

Ezért érdemes tanulmányozni a régi intézetek múltját. A jóból, a rosszból egyformán tanulhatunk.

A Nyíregyházi II. Sz. Jókai Mór Általános Iskola történetének feldolgozása során formálódott ki az a gondolat, hogy fel kell támasztani a Bethlen Gábor Kört, ezt a hajdan rangos, szép múltra tekintő diákkört.

Rózsavölgyi Erzsébet tanárnővel úgy éreztük, hogy a mai iskolai szakkörökön túl kell lépnünk, mert csak így tudjuk mozgósítani, aktivizálni növendékeinket, s csak így tudjuk oktató-nevelő munkánk hatékonyságát növelni.

A példa adva volt, a célt megfogalmaztuk, a szervezeti felépítés a hagyományos. Nekünk csupán tartalommal kell megtölteni. 1982-ben így született újjá a Bethlen Gábor Kör.

A kört 1909-ben, 75 évvel ezelőtt alapította Tamáska Endre, a Nyíregyházi Polgári Fiúiskola tanára, későbbi igazgatója.

Az alakulás évében már kezdett formálódni ennek az új diákkörnek az addigi, hagyományos önképzőköröktől eltérő arculata. Tamáska sokat fáradozott azon, hogy egy olyan ifjúsági szervezetet hozzon létre, mely egyrészt elősegíti a közéletiség, az öntevékenység kibontakozását, az irodalmi műveltség növelését, megkönnyíti az ünnepélyekre való felkészülést, másrészt kellemes és szórakoztató időtöltés a növendékeknek. Szinte jelmondatá vált a Kör olvasótermébe járó egyik újság címe: Hasznos Mulattató.

Kardos István igazgató, az iskola alapítója 1912-ben így jellemzi az akkor még Ifjúsági Egylet néven működő kört: „Működése nem az Önképzőkörök hibájául felrótt alkotmányosdi játszásában merül ki, nem is laposodik száraz, egyhangú versmondó és felolvasó délutánokká, hanem... az önállóságra nevelés mellett igazán szórakoztató hely lett...”

1911-től az Egylet a királyi tanfelügyelő által jóváhagyott alapszabályzat szerint tevékenykedett. A Szabolcs vármegyei tanfelügyelőség 4010. sz. határozata hivatalos rangra emelte a kört.

1923-ban jelent meg a VMK 94 196–923. sz. rendelete, mely értelmében a Kört újjászervezték, s a Bethlen Gábor Kör nevet vette fel.

A Kör vezetésében Tamáska Endrét Imecsfalvy (Luka) Jenő váltotta fel, mivel Tamáskát az intézet igazgatójává nevezték ki.

A Kör utolsó elnöke özv. Pazonyi Lajosné Ladányi Teréz volt. A polgári iskola megszűnése, az erősödött személyi kultusz következtében kialakult légkör nem kedvezett a

BGK működésének. Utolsó nagy tevékenysége volt a 40 éves jubileumra való felkészülés, az ünnepség megrendezése, majd az 1948-as centenáriumi ünnepség lebonyolítása. A BGK ezután lassan elsoványodt. Néhány év múlva az is feledésbe ment, hogy volt egy ilyen ifjúsági szervezet.

1957–58-as tanévben Vajda Emilné Vietórisz Aranka próbálta újjászervezni – sikertelenül.

1968-ban nyugdíjba vonult az utolsó tanár, aki a polgári iskolában még tanított. A hagyományok elfelejtődtek. A múlt vidám vagy szomorkás, jó vagy rossz eseményeit csupán az öregdiákok emlékezete és a levéltárak őrizték.

1981-ben ünnepelte a Nyíregyházi II. sz. Jókai Mór Ált. Iskola alapításának 75. évfordulóját. Erre az alkalomra kaptam azt a megtisztelő megbízatást, hogy írjam meg „öreg” iskolánk történetét. Ahogy az iratokról lekerült a por, felvillant a múlt, s egyre inkább a múlt részese lett, úgy erősödött meggyőződés az a felismerés, hogy hasznosítani kell régvolt kollégák ifjúságmozgalmi tapasztalatait.

1982 tavaszán – előkészítő jelleggel – beindítottunk az MVMK pártfogásával egy történelmi előadássorozatot. A tanulók érdeklődése, lelkesedése eldöntötte a kérdést: szeptemberben újjászervezzük a Bethlen Gábor Kört.

A Kör célját a következőkben fogalmaztuk meg: a nemzeti érzés ébren tartása, a hagyományok megőrzése, anyanyelvünk művelése, a tudományok iránti érdeklődés felébresztése, a szabad idő kellemes eltöltése, igazi baráti közösség összekovácsolása.

1982 szeptemberében, amikor bejelentettük a BGK megalakulását, jelentkezőkben nem volt hiány. Szeptember 8-án volt az alakuló összejövetel, melyen több mint 40 tanuló jelent meg. Részlet a jegyzőkönyvből: „Az első napirendi pont szerint a titkár megválasztására került sor. Az elnök javaslatát, melyet a titkár személyére tett, a Kör tagjai egyhangúlag elfogadták. Így a Bethlen Gábor Kör titkára Nagy Frigyes 8. a osztályos tanuló lett.

A második napirendi pontként az osztályösszekötők megválasztása és feladataik kijelölése következett. Osztályösszekötők: Pregun Tamás, Ács Zsuzsanna, Smidt Ferenc és Baranya Tamás.

A harmadik napirendi pontként az elnök röviden ismertette a Kör megalakulásának jelentőségét, a további feladatokat, az éves tematikát. A programban múzeumlátogatások, túrák, kirándulások és egyéb szórakozási lehetőségek is szerepelnek.

Végül az utolsó napirendi pont szerint az elnök az első kirándulásról, a szatmárnémeti útról beszélt. . .”

A jegyzőkönyvből is sejteni lehet a Kör szervezeti felépítését. Élén a tanárelnökök állnak, akik a kört újjászervezték: Czibula Ferencné és Czibula Ferenc. Az elnökök segítőtje a Kör ifjúsági titkára. Feladatai közé tartozik az osztályösszekötőkkel való kapcsolat tartása, szervezés, az ülések levezetése. A vezetőségbe tartozik az osztályösszekötőkön kívül még a két jegyzőkönyvvezető.

Nem véletlen, hogy a Kör első programja egy kirándulás. Tagjai több osztályból kerülnek ki. Sajnos, az osztályok között nemcsak egészséges versengés, hanem komoly ellentét is van. A baráti közösség kialakítása terén teendő első lépésnek tekintettük ezt a kirándulást. Hadd szokjanak, sőt azt is lehetne mondani, hogy hadd ismerkedjenek meg egymással a tagok.

Nagy örömmel fogadták a gyerekek a szatmárnémeti kirándulás tervét. Legtöbbjüknek még útlevele sem volt, külföldön sem jártak. Két hét leforgása alatt megszerezték az útlevelet, s szeptember 25-én 45 fővel elindultunk világot látni.

A kirándulás eseményeit is megörökítette a jegyzőkönyv: „Először a Vécsey-házat néztük meg, amely most múzeum. Nagyszerű a neolitikumból való gyűjteménye. Na-

gyon érdekes a kőeszközök között előforduló rézből készült balta. Az archeológiai kiállítás mellett igen jelentős a néprajzi rész. Ez bemutatja az erdélyi népviseletet, díszítőművészetet, az elmúlt idők eszközeit.”

A Kör tagjai megismerkedtek a várossal, nevezetességeivel, sőt vásároltak is. Hazafelé a határ átlépése után következett a „dühöngő”. A Kör elnökei vezették be ezt a fogalmat. Minden kirándulás, túra befejező szakasza a dühöngés. A dühöngés helyének megválasztásánál arra ügyeltünk és ügyelünk, hogy közelébe folyó, forgalmas út és más „veszélyforrás” ne legyen. Itt a városi gyerekeink szabadon rohangálhatnak, játszhatnak, szalonnát süthetnek, élvezhetik a természetet.

Az újjászervezett BGK történetében jeles nap volt október 8. Ünnepi ülést tartott, melyen meghívott vendégek is voltak. Az összejövetelt megtisztelte Murczkó Károly nyugalmazott első titkár, ki az iskola növendéke volt, Szalga Zoltánné tanulmányi felügyelő, Oláh Gábor, a ped.-szakszervezet megyei titkára, az iskola volt tanára és Ilosvai Andrásné Magdi néni. Magdi néni édesapja, dr. Bartók Jenő volt a polgári iskola egyik alapítója. Az ő magániskolájából fejlődött ki a „Jókai”. A Kör ezt a rendkívüli kapcsolatot igyekezett ápolni, mikor rendkívüli ülésére meghívta Magdi nénit.

Az ülés eseményeit így örökíti meg a jegyzőkönyv: „Nagy Frigyes titkár megnyitotta a Kör ülést, köszöntötte a vendégeinket és a megjelent tagokat, majd közölte a napirendet. Az első napirendi pont szerint Czesznák Hajnalka elszavalta Vörösmarty Honzeretet című versét... Ezután Pregun Tamás mutatta be a címet, melyet Zsóka néni tervezett. Ezt követően a titkár ismertette a szatmárnémeti kirándulás történetét. A negyedik napirendi pont alapján Czibula Ferenc tanár bácsi felolvasta Zsóka néni üzenetét a Kör tagjaihoz, mivel ő betegsége miatt nem vehetett részt az ülésen:

„Üdv neked
emlékezés!
Te jóra, szépre
szomjúhozó
vidám csapat!
Ki leszel
múltébresztő,
s az úttörő
az új felé.
Vidám cimboraság,
gondolatra éhes,
hogy majdan
gondtalan, s
büszke fővel
mondhasd:
E Körnek
méltó tagja voltam:
mert tetteimben
mindig
Ember maradtam.”

Az ötödik napirendi pont szerint Kiss Ottília jegyzőkönyvvezető felolvasta az előző összejövetelünk jegyzőkönyvét. Végül elnökünk ismertette iskolánk történetét egyórás előadásban.”

Kedves színfoltja volt az ünnepélynek, mikor Murczkó Károly beszélt iskolai élményeiről. Az ünnepi ülés jó hangulatú zsíroskenyér-diszkóval zárult.

A Kör ülései, melyeket kéthetenként tartunk, általában így épülnek fel. Sokat adunk a formákra is! A gyerekek az ülés előtt kitakarítják a tantermet. A padokat kiviszik, székeket helyeznek el sorban. Eltűntetik a tanteremjellegét. Az asztalra zöld terítőt és virágot tesznek. A falra felkerül a címer. A címer stilizált aranyindával átölelt vörös pajzs, mely közepén kék paralelogrammába BGK betűk vannak beírva. A vörös mezőben fent 1909 (az alapítás éve), alsó részében 1982 (újraalapítás éve) látható. A szín megválasztása nem véletlenszerű. A vörös és a kék nemcsak a város színei, hanem az úttörőké, kisdobosoké is. Ezek a színek utalnak a Kör kötődéseire: városunkhoz és az úttörőszövetséghez.

Az ülések mindig pontosan kezdődnek. A zöld asztal mögött foglal helyet a két tanárelnök, a titkár, a jegyző és azok a tagok, akik az ülésen szerepet játszanak. Az ifjúsági titkár csengőjének megrázása után megnyitja az ülést, melyet ő is rekeszt be. Ezek a külsőséges, ünnepélyes formák igen népszerűek a gyerekek körében. Büszkék, hogy a „Tisztelt Kör” tagjai lehetnek.

A kör őszi programjára az Arany-évforduló nyomta rá bélyegét. A tanárelnökök 3 fordulós „Arany szavak Aranytól” vetélkedőt indítottak.

Az első fordulóban „házi feladatot” kaptak a tagok: idézetkeresési verseny volt. Célnak, hogy vegyék kezükbe Arany János verseit, és olvassák azokat, elértük. A 2. forduló szavalóverseny, ahol tankönyvben nem szereplő verseket mondhattak a gyerekek. A harmadik forduló pedig illusztráció készítése valamelyik Arany-vershez. Meglepő volt az az igyekezet és hozzáállás, amit tapasztaltunk. Három órán keresztül ötven növendékünk lelkesen és önként rajzolt.

A három forduló után kialakult a sorrend. A döntőt a karácsonyi ünnepel kötöttük egybe. A legjobb nyolc tanuló részére döntő, majd utána tréfás, játékos vetélkedők, karácsonyi ünnepély. Szerettük volna emlékeztetéssé tenni ezt a versenyt a győztesek számára. A Kör vezetősége úgy határozott, hogy a szükséges pénzt mindig hulladékgyűjtéssel teremti elő. Most is így volt. Két nap alatt 600 Ft-ot gyűjtöttek a gyerekek. Ebből tudtunk értékesebb ajándékot venni a győzteseknek.

1982–83-as tanévben bekapcsolódtunk a múzeum szombati matinéprogramjába is.

A Kör programjának alapját, gerincét továbbra is az előadások alkották és alkotják. Néhány cím: Az ősemlék élete, Ré fiai, A görög kultúra, Róma város alapítása, A királyság kora, Róma a köztársaság korában, Bolond császárok, A magyar nép eredete, vándorlása, a honfoglalás, Kincses Magyarország, Magyar várak, várharok, A romlás százada.

Szokássá vált, hogy minden előadáshoz az önként jelentkező nyolcadikosok kiegészítő előadást készítenek. Sok sikeres korreferátumban gyönyörködhettünk.

Emlékeztető ülés volt, mikor Vikár Sándor nyugalmazott zeneiskolai igazgató idézte fel találkozásait Kodály Zoltánnal. (Kodály a harmincas években vezényelte iskolánk énekkarát.) Előadását zenei betétek színesítették.

A Kör egyik célja, hogy az iskolai megemlékezéseknél, ünnepélyeknél közreműködjön. Brezsnyev temetésekor igen színvonalas műsorral búcsúztatták a nagy politikust. A fiúk naponon köszöntötték az iskola tanárnoit. Igen megható és szép koszorúzási ünnepet rendeztek Kardos István sírjánál 1983. május 3-án. Az ünnepségen megjelent Murczkó Károly és Jeles István igazgató is. Az Ifjú Gárda zenekara Tonté László vezetésével tette még feledhetetlenebbé ezt a kegyeletes eseményt.

A tavasz meghozta a várva várt jó időt. Első kirándulásunk Kassára vezetett. Április 8-án mentünk, Rákóczi halálának napján. A Nagyságos Fejedelem sírjához elzarándokló Kör megható ünnepséget tartott a domban, majd elhelyezte tisztelgő koszorúját. A városnézés, múzeumlátogatás után a gyerekek megostromolták a Priort, s nagy csomagokkal felpakolva indultak haza. A „dühöngés” ekkor sem maradt el.

Kedves régi hagyományt támasztottunk fel, amikor elhatároztuk, hogy minden évben megünnepeljük a madarak és fák napját. Hajdanában ez nagyon várt eseménye volt a „Jókainak”. A vezetőség ezt az évtizedek óta első madarak és fák napját szerette volna emlékeztetéssé tenni.

Május 14-én ötvenen indultunk el a Zempléni-hegyekbe élelemmel, üdítővel és cukorkával felpakolva. Soha nem volt ilyen népszerű a titkár, mikor tisztjének megfelelően kínálhatta a gyerekeket kólával és cukorkával. Első állomás a „radványi sötét erdő” volt. Jólesett egy kis labdázás, rohangálás a reggeli órában. Ezután elindultunk Füzér felé. Mindig nagy élmény a gyerekeknek a várhegy megmászása. Délre leért az éhes társaság, s következett a nap fénypontja; a szalonnasütés. Forrásvízben hűtött kólával öntötték le az ebédet, s hogy túlságosan el ne puhuljanak, elindult a vidám sereg a Nagy-Milic meghódítására. Ebből ugyan nem lett semmi, mert a Csata-rétnél tovább nem jutottunk. Az idő elszaladt. Fájdó szívvel indultak a gyerekek haza. Útközben is volt néhány meglepetés: fagyizás Sátoraljaújhelyen, dühöngés Patak után, finom vacsora Tokajban.

Sikerült a „haditervünk”. Emlékezetes napot szereztünk a tagoknak, és egy kicsit közelebb vittük őket a természethez.

A tanév utolsó hónapjai nehezebben múltak néhány növendékünknek, mint a többinek. Szinte számolták a heteket, órákat. Készültek a négynapos tátrai túrára. Júniusban, hogy összeszokjon a társaság, kétnapos előtábort tartottunk Tokajban, s július 5-én 17-en elindultunk a nagy kaland felé.

Felkán szálltunk meg, s innen indultunk villamossal Ótátrafüredre már 5-én délután. 6-án pedig elindultunk, hogy 2500 m magas Nagyszalóki-csúcsot megmásszuk. A 17 főből 12 vágott neki a félelmetesnek tűnő útnak. A csúcra ugyan nem sikerült feljutni, de 2300 m magasságig eljutott a BGK kis csapata. Büszkéek voltak, hogy iskolánk történetében először ők vesznek részt ilyen vállalkozásban. A harmadik nap programja már nem volt ilyen félelmetes. Kirándulás a Csorba-tóhoz, vásárlás Ótátrafüreden. Utolsó nap ismerkedés Popráddal és utazás haza.

A jól sikerült első év megtette a hatását. 1983. augusztus végén újabb tanulók jelentkeztek a BGK-ba. Nemcsak a távozó nyolcadikosok pótlódtak így, hanem a Kör létszáma tovább emelkedett.

Az első program szintén összeszoktató jellegű volt. Gyalog kísértünk Sóstóra, és a falumúzeumban töltöttünk egy kellemes délutánt. Bur Gábor muzeológus kedves közreműködése folytán igen szívélyes viszony alakult ki a Kör és a Múzeumfalu vezetősége között. Tanulóink a múzeumi séta után szalonnát sütöttek, citra- és furulyaszó mellett vidáman töltötték el az időt.

A BGK az ősz folyamán még egyszer kilátogatott a múzeumba a szombati matiné keretében. Ezt a programot paprikáskrumpli főzése tette színesebbé.

Az ősz egyik igazi nagy kalandja volt a 2 napos felvidéki kirándulás. Krasznahorka, Poprád, Ótátrafüred volt az első nap programja. Zuhogó eső ellenére a vidám csapat felment a Tarajkára, majd elsétált a Tarpataki-vízeséshez. Az Alföldről ideszabadult gyerekeink boldogsága és öröme leírhatatlan volt.

A második nap kiemelkedő eseménye Késmárkon zajlott le. A BGK tagjai kis ünnepség keretében koszorút helyeztek Thököly fejedelem koporsójára. Mikor a mauzóleumban felhangzott a Himnusz és a Szózat, a kuruc dalok töltötték be a termet, ötven ember szemében megcsillan a könny. Az ünnepség nagyszerű pillanata volt, amikor a Kör legfiatalabb tagja, Kiss Lénárd 2. osztályos tanuló kezében koszorúval elmondta a Kör üdvözlő versét:

Tisztelgeni jött hozzád
ez ifjúság.
Kegyelettel hajtunk

fejet most tenéked,
mert érezzük, tudjuk
mi a hazafiság . . .”

Késmárk után Lőcse következett, majd Szepes várát ostromolták meg. Az ostrom vidám volt és önfeledt. Előtte a gyerekek alaposan bekortyoltak az általunk „büdös-kének” becézett borvízből.

A feledhetetlen kirándulások után a komoly munka időszaka következett. (Bár a kirándulásokat is annak tekintjük!) A Kör tevékenységére a Babits-évforduló nyomta rá bélyegét. Ünnepi műsorok, irodalmi és történelmi előadások váltották egymást.

Azért vidámságra is jutott idő. Emlékezetes marad a Kör tagjai számára a karácsonyi ünnepi ülésünk.

És lassan megérkezik a tavasz, megkezdődnek a kirándulások, a túrák.

Április 14. Kolozsvár. Május 17–20 a Bélai-havasok. Május végén madarak és fák napja a Falumúzeumban. Június elején 3 napos előtábor Tokajban. És Június 28-án újra a „nagy kaland” – mi már csak így nevezzük – következik. Négy napra elutazunk a Magas-Tátrába, és ott táborozunk.

A Kör programjában rengeteg túra, kirándulás szerepel. A tervezésnél a két legfőbb szempont: a hely kiválasztása és a költségek. A Kör vezetői büszkéek arra, hogy viszonylag igen csekély összegből ki tudják hozni a kirándulást. Kétnapos tokaji előtábor költsége fejenként 40 forint volt. A füzéri madarak és fák napja 70 forintba került. A négy-napos úttért a Bélai-havasokba pedig 680 forintot fizetnek.

Útjaink rendkívüli olcsósága lehetővé teszi, hogy az anyagilag hátrányos helyzetben levő tanulók se maradjanak ki belőle. Külön öröm számunkra, hogy a Kör három állami gondozott tagja két év alatt négy külföldi és három belföldi útra jött el.

Az újjászületett Kör másfél éves tevékenysége bebizonyította életképességét, bebizonyította, hogy elődeink ifjúságmozgalmi metodikájából igen sokat hasznosíthatunk.

A tudományos előadások, szórakoztató programok, a kirándulások és túrák helyes ötvözése a mai gyerek számára is elfogadható és színes programot biztosít a szabad idő hasznos és szórakoztató eltöltéséhez.

A Bethlen Gábor Kör a sikeres 75 év után bizakodva néz az újabb 75 év elé.